

Nr 13

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående rätten till änkepension inom den allmänna tilläggspensioneringen.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 220 i första kammaren av herr *Dahlberg m. fl.* samt nr 294 i andra kammaren av fröken *Sandell m. fl.*

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, »att riksdagen måtte besluta att 14 kapitlet 2 § ändras därhän att sextioårsregeln borttages och att utskottet utarbetar förslag till lagtext i anslutning därtill».

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sitt yrkande får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till motionen II:294.

Gällande rätt

Inom den *allmänna tilläggspensioneringen* har försäkrads änka och barn rätt till familjepension efter honom, under förutsättning att han vid sin död var berättigad till förtidspension eller ålderspension från tilläggspensioneringen eller att han skulle ha varit berättigad till förtidspension, om hans arbetsförmåga vid tiden för dödsfallet varit så nedsatt som kräves för rätt till sådan pension. Efter kvinnlig försäkrad utgår endast barnpension.

Änkepension utgår till änka efter den försäkrade, om äktenskapet varat minst fem år och ingåtts senast den dag, då den försäkrade fyllde 60 år. Efterlämnar den försäkrade barn som också är barn till änkan, är änkan, oavsett om barnet är minderårigt eller uppnått vuxen ålder, berättigad till änkepension även om nyssnämnda förutsättningar inte är uppfyllda. I motsats till vad som gäller för rätt till änkepension från folkpensioneringen kräves för rätt till änkepension från tilläggspensioneringen att legalt äktenskap förelegat. Änkepensionsrätten upphör om änkan gifter om sig. Upplöses det nya äktenskapet innan det bestått i fem år, skall änkepensionen ånyo börja utgå.

Änkepensionen utgör en viss procent av den avlidnes egenpension, dvs. den förtids- eller ålderspension, som utgick till den avlidne, eller — om sådan pension ej utgick — den förtidspension, som han skulle ha erhållit om rätt till hel sådan pension inträtt vid tidpunkten för dödsfallet. Om den avlidne åtnjöt partiell förtidspension, beräknas änkepensionen ändå med utgångspunkt från hel förtidspension. Var han ålderspensionär, räknar

man med en ålderspension av den storlek, som gäller vid ett uttag från 67 års ålder.

Änkepensionens storlek är i övrigt beroende av om den försäkrade efterlämnar barn under 19 år, som är berättigat till pension efter honom. Finns inte något pensionsberättigat barn, är änkepensionen 40 % av den försäkrades nyssberörda egenpension. Efterlämnar den försäkrade pensionsberättigat barn, är änkepensionen 35 % av samma pension. I sådant fall blir barnpensionen 15 % av faderns egenpension. Finns flera barn än ett, ökas procenttalet med 10 för varje barn utöver det första, och det sammanlagda barnpensionsbeloppet fördelas lika mellan barnen. En kvinnas rätt till änkepension påverkas inte av att hon samtidigt är berättigad till förtidspension eller ålderspension från tilläggs pensioneringen. Änkepension från folkpensioneringen kan däremot aldrig utgå samtidigt med folkpension i form av förtids- eller ålderspension.

En änka har rätt till *folkpension* i form av änkepension under förutsättning att hon antingen uppnått 36 års ålder vid mannens död och varit gift med honom minst fem år eller har vårdnaden om och stadigvarande bor tillsammans med barn under 16 år, som vid mannens död stadigvarande vistades i makarnas hem eller hos änkan. Upphör änka att ha barn under 16 år i hemmet, skall vid bedömandet av hennes rätt till pension i fortsättningen anses som om mannen avlidit, då barnet upphörde att påverka rätten till pension, och äktenskapet varat t. o. m. nämnda tidpunkt.

Änkepensionen utgör för änka, som vid mannens död eller den därmed jämställda tidpunkten fyllt 50 år, samma belopp som ålderspension från 67 år för en ensam ålderspensionär. För annan änka minskar pensionen med $\frac{1}{15}$ för varje år, varmed änkans ålder vid mannens död eller den tidpunkt då hon upphörde att ha barn under 16 år i hemmet understeg 50 år.

Änkepension indrages, om änkan ingått nytt äktenskap, men börjar ånyo utgå, om det nya äktenskapet upplöses inom fem år.

I förekommande fall kan änkepension förhöjas med kommunalt bostadstillägg.

Uppfyller en änka förutsättningarna för rätt till både förtidspension och änkepension, utgår efter hennes eget val en av dessa pensioner. Fr. o. m. den månad då änkan fyller 67 år utbytes änkepensionen mot ålderspension.

Enligt *statens allmänna tjänstepensionsreglemente* är en förutsättning för att efterlevande make skall ha rätt till familjepension, att äktenskapet ingicks senast den dag då anställningshavaren fyllde 60 år och att den efterlevande ej ingått nytt äktenskap. Villkoret om anställningshavarens ålder vid äktenskapets ingående gäller dock ej då den efterlevande maken genom äktenskapet förlorat rätt till familjepension, som utgått på grund av statliga pensionsbestämmelser, eller den efterlevande maken tidigare varit gift med anställningshavaren, innan denne överskridit åldersgränsen.

Historik

Pensionsutredningen anförde i sitt betänkande »*Allmän pensionsförsäkring*» (SOU 1955:32) beträffande änkas rätt till familjepension:

Vad beträffar änka torde, i överensstämmelse med vad som gäller enligt statens och kommunernas pensionsreglementen samt enligt SPP:s försäkringsvillkor för tjänstepensionering, böra såsom förutsättning för rätt till familjepension föreskrivas, att äktenskapet med den försäkrade ingåtts innan denne fyllt 60 år. Någon annan förutsättning för rätt till familjepension för änka synes ej böra uppställas. Sålunda bör änkepension utgå utan hänsyn till sådana omständigheter som mannens hälsotillstånd då äktenskapet ingicks, äktenskapets varaktighet och änkans ålder vid dödsfallet. Inskränkning i rätt till änkepension torde ej böra stadgas för det fall att makarna vid dödsfallet var hemskilda.

I *proposition nr 100 år 1959* med förslag till lag om försäkring för allmän tilläggspension m. m. anförde föredragande departementschefen bl. a.:

Reglerna om ålderspension i förevarande lagförslag har som framgår av kommentaren till 12 § i betydande grad haft motsvarande bestämmelser inom personalpensioneringen för statens anställda som förebild. Även när det gäller familjepensionsbestämmelserna finns det fog för uppfattningen att statstjänstemannapensioneringen lämpar sig som mönster för den allmänna tilläggspensioneringen.

Rätten till änkepension från det statliga personalpensioneringssystemet är inte knutet till några villkor om att änkan skall ha uppnått viss ålder eller ha barn i hemmet. Enda förutsättningen är att *äktenskapet ingåtts senast den dag då mannen fyllde 60 år*. Samma villkor uppställs även i första stycket av förevarande paragraf för rätt till änkepension från den allmänna tilläggspensioneringen. Därutöver har det dock ansetts påkallat att i likhet med folkpensioneringslagen för rätt till änkepension kräva, att *äktenskapet haft en varaktighet av minst fem år*.

Propositionen behandlades av *särskilda utskottet* i dess *utlåtande nr 1*. I den vid utskottets hemställan under A fogade reservationen, som vann riksdagens bifall, anförde reservanterna:

Genom de nu föreslagna änkepensionsreglerna har vunnits större enkelhet och överskådlighet. Därigenom att man tillämpar liknande regler som inom andra pensionssystem underlättas också samordningen med annan personalpensionering. Utskottet finner mot bakgrunden av det anförda att den föreslagna ordningen utgör en förbättring jämfört med tidigare förslag.

I motionen II:518 av fröken Sandell hemställdes att den i 23 § intagna bestämmelsen att för rätt till änkepension i allmänhet skall krävas att äktenskapet ingåtts senast den dag då den försäkrade fyllde 60 år måtte utgå.

Den i motionen påtalade bestämmelsen är utformad i analogi med vad som gäller enligt det statliga pensionsreglementet. Utskottet, som anser att överensstämmelse så långt möjligt bör råda mellan reglerna inom närliggande pensionsområden, kan för sin del inte tillstyrka motionsyrkandet.

Statsutskottet tog i sina *utlåtanden nr B 52 år 1958, nr 110 år 1959 och nr 154 år 1965* ställning till yrkanden, som syftade till att den s. k. sextioårs-

regeln skulle slopas i statens allmänna tjänstepensionsreglemente. Utskottet avstyrkte vid samtliga tillfällen motionsyrkandena.

Andra lagutskottet hade under år 1965 att taga ställning till motionsyrkanden av i huvudsak samma innebörd som de förevarande. Utskottet uttalade härvid i sitt *utlåtande nr 30*:

Utskottet vill erinra om att sextioårsregeln ej har någon motsvarighet inom folkpensioneringen. Änka efter försäkrad som fyllt 60 år vid äktenskapets ingående erhåller alltså, därest övriga förutsättningar är för handen, det grundskydd som änkepensionen inom folkpensioneringen utgör. Utskottet vill vidare framhålla att såväl i statens allmänna tjänstepensionsreglemente som i privata pensionsanordningar finns bestämmelser av samma innebörd som sextioårsregeln inom tilläggspensioneringen. Ändamålet med sådana bestämmelser är att i görligaste mån söka förhindra, att äktenskap ingås enbart med tanke på att tillförsäkra efterlevande pensionsförmån. Med hänsyn till det syfte som ligger bakom sextioårsregeln inom tilläggspensioneringen anser sig utskottet inte kunna förorda att regeln borttages. Utskottet kan således inte biträda motionsyrkandet.

I en vid utlåtandet fogad *reservation* hemställdes, att riksdagen med bifall till motionerna, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att motionerna överlämnades till pensionsförsäkringskommittén för utredning med syfte att borttaga eller mildra sextioårsregeln inom allmänna tilläggspensioneringen.

Kamrarna stannade vid behandling av utskottets utlåtande i olika beslut.

Utskottet fann vid prövning av frågan om sammanjämkning av kamrarnas beslut skiljaktigheten i besluten vara sådan, att sammanjämkning dem emellan icke var möjlig. Detta anmälde utskottet till riksdagen.

Utskottet

Inom den allmänna tilläggspensioneringen har änka efter försäkrad rätt till änkepension om äktenskapet varat minst fem år och ingåtts senast den dag den försäkrade fyllde 60 år. Efterlämnar den försäkrade barn som jämväl är barn till änkan utgår änkepension oavsett om nyssnämnda förutsättningar är uppfyllda. En änka har rätt till folkpension i form av änkepension bl. a. under förutsättning att hon uppnått 36 års ålder vid mannens död och varit gift med honom i fem år. För änkor med barn under 16 år gäller förmånligare regler. För stats- och kommunalanställda gäller för rätt till änkepension i princip endast ett krav på att den anställde skall ha ingått äktenskapet före fyllda 60 år.

I förevarande motioner begäres att riksdagen måtte besluta att inom tilläggspensioneringen borttaga ovannämnda sextioårsregel.

Utskottet anser, att det finns skäl som talar för den av motionärerna hävdade meningen, att kravet på att äktenskapet varat minst fem år för att grunda rätt till änkepension inom tilläggspensioneringen utgör tillräck-

lig spärr mot missbruk av försäkringen i denna del. Den av motionärerna aktualiserade frågan torde därför böra bli föremål för utredning. Pensionsförsäkringskommittén har enligt sina direktiv att verkställa utredning om änkepensioner till frånskild kvinna och om änklingspensioner. Då de överväganden som härvid kan komma i fråga synes kunna få betydelse även för det i motionerna upptagna spörsmålet, anser utskottet det lämpligt, att kommittén får i uppdrag att förutsättningslöst utreda frågan om sextioårsgränsen inom tilläggs pensioneringen.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

1) att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I:220 och II:294, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva till känna vad utskottet anfört, samt

2) att motionerna, i den mån de icke kan anses besvarade genom vad utskottet ovan hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 1 mars 1966

På andra lagutskottets vägnar:

JOHN R. ANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: fru Carlqvist, herr Lars Larsson, fru Nilsson, herrar Eric Carlsson*, Erik Filip Petersson, Hübinette och Karl-Erik Eriksson*;

från a n d r a kammaren: herrar Anderson i Sundsvall, Odhe, fru Eken-dahl, herr Bengtsson i Varberg, fröken Sandell, herrar Wiklund*, Johans-son i Skärstad* och Ringaby.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.